Г. С. Фролова,

к. е. н., провідний науковий співробітник, Науково-дослідний інститут економічного розвитку, ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана"

ORCID ID: 0000-0002-7321-3870

Д. К. Фролов,

аспірант кафедри міжнародного менеджменту, ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана"

ORCID ID: 0000-0003-4500-1616

DOI: 10.32702/2306-6806.2020.10.105

ІНСТИТУЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНОГО ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

A. Frolova,

PhD in Economics, Leading Researcher of the Research Institute of Economic Development of the SHEI "Vadym Hetman Kyiv National Economic University"

D. Frolov,

Postgraduate student, Department of International Management, SHEI "Vadym Hetman Kyiv National Economic University"

INSTITUTIONAL FEATURES OF INTERNATIONAL FINANCING OF INNOVATION ACTIVITIES IN UKRAINE

Критичний стан розвитку інноваційного середовища в Україні та обмеженість внутрішніх фінансових можливостей обумовлюють необхідність залучення міжнародних фінансових ресурсів для реалізації інноваційних проєктів. Успішний менеджмент на міжнародному фінансовому ринку в інноваційній сфері найбільше залежить від стану інституціалізації інноваційного середовища, яка покликана врегулювати відносини між інститутами міжнародного фінансування інновацій та вітчизняними суб'єктами інноваційної діяльності, структурувати їхню поведінку на міжнародному ринку капіталу та забезпечити її впорядкованість та передбачуваність.

Попри численні наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених, в яких розглядаються різні аспекти інституціалізації економічних процесів, найменш дослідженими залишаються міжнародні інститути фінансового характеру. Зважаючи на критичну важливість фінансової складової в активізації інноваційного процесу, дослідження інститутів міжнародного фінансування інноваційних проєктів в Україні є актуальною науковою проблемою. Тому метою статті стало дослідження характеристик і особливостей функціонування основних інститутів — інституту прямих іноземних інвестицій та інституту міжнародного кредитування інноваційної діяльності та оцінка результативності їх використання для нарощування інноваційного потенціалу країни.

У статті здійснено аналіз задіяння основних фінансових інститутів для підвищення рівня інноваційності національної економіки, окреслено основні суб'єкти прямих іноземних інвестицій та міжнародного кредитування інноваційної діяльності, встановлено проблеми повноцінного використання потенціалу цих інститутів в Україні, доведено необхідність комплексного підходу у розвитку інституційного середовища інноваційної сфери для досягнення цілей підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Першочерговим завданням вдосконалення інституційного середовища, ефективного і цілеспрямованого використання потенціалу інститутів прямих іноземних інвестицій та міжнародного кредитування інноваційної сфери є формування і синхронний розвиток інституту права, інституту проєктного менеджменту, соціальних та інших інститутів.

The critical state of development of the innovation environment in Ukraine and the limited domestic financial opportunities necessitate the involvement of international financial resources for the implementation of innovative projects. Successful management in the international financial market in the innovation sphere largely depends on the state of institutionalization of the innovation environment, which aims to regulate relations between institutions of international innovation financing and domestic innovation actors, structure their behavior in the international capital market and ensure its orderliness and predictability.

Despite the numerous scientific works of domestic and foreign scholars, which consider various aspects of the institutionalization of economic processes, the least studied are international institutions of a financial nature.

Given the critical importance of the financial component in the intensification of the innovation process, the study of institutions of international financing of innovation projects in Ukraine is an urgent scientific problem. Therefore, the aim of the article is to study the characteristics and features of the main institutions — the Institute of Foreign Direct Investment and the Institute of International Lending to Innovation and assess the effectiveness of their use to increase the innovation potential of the country.

The article analyzes the involvement of main financial institutions to increase the level of innovation of the national economy, outlines the main subjects of foreign direct investment and international lending for innovation, identified problems of full use of the potential of these institutions in Ukraine, the necessity of the complex approach in development of the institutional environment of innovative sphere for achievement of the goals of increase of competitiveness of national economy is proved. The primary task of improving the institutional environment, effective and purposeful use of the potential of foreign direct investment institutions and international lending for innovation is the formation and simultaneous development of the Institute of Law, the Institute of Project Management, social and other institutions.

Ключові слова: інституціоналізація, міжнародне фінансування, інститути, інноваційна діяльність, прямі іноземні інвестиції, кредитування.

Key words: institutionalization, international financing, institutes, innovation activity, foreign direct investment, lending.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

В умовах ускладнення глобальної епідеміологічної ситуації боротьба за конкурентоспроможність національних економік ще більше загострюється, оскільки лише висококонкурентні економіки здатні в екстремальних ситуаціях забезпечити безпеку, високий рівень і якість життя своїх громадян. У досягненні високих позицій конкурентоспроможності визначальною є інноваційна складова, яка для України стала ще й фундаментальним викликом у її глобалізаційних інтеграційних процесах. Критичний стан розвитку інноваційного середовища в Україні та постійна втрата нею позицій у міжнародних рейтингах інноваційності та конкурентоспроможності обумовлені численними факторами, серед яких найважливішим визнана нестача фінансових ресурсів для реалізації інноваційних проєктів, які зазвичай пов'язані з певними ризиками [1, с.5]. У зоні особливого ризику перебуває фінансування початкового етапу інноваційного процесу — етапу генерування ідей та проведення наукових досліджень як основи формування інноваційного потенціалу. Проте в Україні питома вага витрат на наукові дослідження і розробки у ВВП постійно скорочується: у 2017 році вона становила 0,45% (проти 0,55% у 2015 р. та 0,75% у 2010 р.) у той час коли у країнах ЄС частка витрат на науку у ВВП становить у середньому 2,06% [2, с. 62].

Протягом тривалого часу традиційно в Україні основним джерелом впровадження інноваційних проєктів були власні кошти підприємств (у 2018 році у промисловості вони становили 88,2% [2, с. 68]). Проте у сучасних умовах власні кошти підприємств є не надійним і не достатнім джерелом для здійснення інноваційної діяльності, що обумовлює необхідність задіяння інших джерел фінансування цієї сфери, зокрема міжнародних фінансових ресурсів. Як свідчать дані офіційної статистики вони використовуються вітчизняними суб'єктами господарювання не в повній мірі. Нині частка коштів іноземних інвесторів у загальному обсязі фінансування інновацій, наприклад, у промисловості, знаходиться на низькому рівні і становить близько 0,9%.

Успішний менеджмент на міжнародному фінансовому ринку в інноваційній сфері найбільше залежить від стану інституціоналізації інноваційного середовища, яка покликана врегулювати відносини між інститутами міжнародного фінансування інновацій та вітчизняними суб'єктами інноваційної діяльності, структурувати їхню поведінку на міжнародному ринку капіталу, надати їй характеристику впорядкованості та передбачуваності для досягнення цілей динамічного економічного розвитку на основі інновацій.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Значний внесок у дослідження основ інституціоналізації та загальних проблем інституційного забезпечення економічного розвитку належить вченим економічної теорії зі світовим ім'ям А. Норту [3], Р. Нурееву [4], П. Толберту [5], Дж. Стигліцу [6], В. Ростоу [7] та іншим. Науковому пошуку у царині інституційних факторів трансформаційних перетворень в інноваційній моделі розвитку економіки присвячені напрацювання сучасних вчених: А. Аузана [8], А.І. Даниленка [9], В.П. Дубіщева [10], А.М. Ентіна [11], Д.Г. Лук'яненка [12], А.М. Поручника [13] та інших вітчизняних і зарубіжних науковців.

У наукових працях українських і зарубіжних вчених розглядаються різні аспекти інституціоналізації економічних, суспільних, політичних та інших процесів. Проте з точки зору інституціоналізації інноваційної сфери найменш дослідженими є інститути фінансового характеру. З огляду на те, що фінансова складова є критично важливим фактором активізації інноваційної діяльності в Україні, теоретико-прикладні проблеми формування і використання інституційного потенціалу у сфері міжнародного фінансування інноваційної діяльності потребують більш детального розгляду та додаткових наукових пошуків.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є дослідження характеристик і особливостей функціонування основних фінансових інститутів: прямих іноземних інвестицій та інституту міжнародного кредитування інноваційної діяльності в Україні та оцінка результативності їх функціонування з позиції досягнення цілей інноваційного розвитку економіки та задоволення інтересів суб'єктів інноваційної діяльності щодо використання можливостей міжнародного ринку капіталу.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

З позиції економічної науки інституціоналізацію необхідно розглядати як процес перетворення будь-яких відносин в інститути, тобто у таку форму цих відносин, яка матиме встановлені правила, норми, можливості для саморегуляції тощо. У сфері міжнародного фінансування інноваційної діяльності формування інституційного середовища та його вдосконалення має відбуватися з метою максимального використання потенціалу фінансових інститутів в активізації інноваційних процесів в Україні. Звернення до інститутів міжнародного фінансування інноваційної діяльності та їх задіяння у вирішенні проблем інноваційного розвитку країни вимагає

певних знань про їхнє функціонування, встановлення проблем розвитку та шляхів підвищення ефективності використання їхнього потенціалу для забезпечення інноваційного розвитку економіки країни.

Найбільш розвиненим інститутом у сфері міжнародного фінансування інновацій є інститут інвестицій, зокрема прямих іноземних інвестицій (ПІІ), які у сучасному світі стали драйвером інклюзивного розвитку та визначальним фактором у зміні глобального інноваційного ландшафту. Саме країнами з високорозвиненою економікою цей інститут активно використовується для безперервного нарощування інноваційного потенціалу та підвищення конкурентоспроможності національних економік. За останніми дослідженнями Світового банку, МВФ та Конференції ООН з торгівлі і розвитку у 2018 році у рейтингу країн за рівнем прямих іноземних інвестицій лідирували США, де їх обсяг (сальдо імпорту мінус експорт) за рік сягнув 354,8 млрд дол., що становить 1,7% від ВВП [14; 15]. До п'ятірки країн лідерів за річним обсягом ПІІ входять Китай, Гонконг, Сінгапур, Нідерланди. Причому саме ці країни за даними Всесвітнього економічного форуму також є лідерами за індексом глобальної конкурентоспроможності та займають провідні світові позиції у розвитку та впровадженні багатьох новітніх технологій та виробництві високотехнологічних товарів і послуг [16; 17].

Проте закономірність, що характерна для розвинених економік щодо взаємозв'язку між обсягами ПІІ, нарощуванням інноваційного потенціалу та підвищенням конкурентоспроможності національних економік, в Україні не спостерігається. Більш детальний розгляд руху ПІІ в Україні свідчить про існування проблем у цій сфері.

На початок 2020 року загальний обсяг ПІІ (акціонерного капіталу) за накопичувальним підсумком в економіці України становив 35,8 млрд дол., з яких 79% інвестицій надійшло з країн ЄС [18]. Найбільшими інвесторами в економіку України є Кіпр (30% загального обсягу інвестицій), Нідерланди (23%), Велика Британія (6%) та Німеччина (5%). Майже третина інвестицій спрямовується інвесторами у промисловість, близько 20% — у фінансову сферу, у підприємства оптової та роздрібною торгівлі — 7%, у сферу операцій з нерухомим майном — 12%. Нерівномірно відбувається інвестування і у розрізі регіонів. Найбільше ПІІ спрямовується у м. Київ (54%), Дніпропетровську (11%) та Київську (5%) області.

За дослідженнями Всесвітнього економічного форуму за обсягами прямих іноземних інвестицій на душу населення на рівні 1,6 тис. дол. Україна займає 76 позицію у рейтингу за цим показником серед 86 досліджуваних країн [19]. Для порівняння: у Сінгапурі цей показник перевищує 196 тис. дол. на душу населення, у Гонконзі — 264 тис. дол., у Великій Британії він знаходиться на рівні 30 тис. дол. на одну особу.

Водночас слід зазначити, що державними органами інноваційна складова ПІІ в економіку України не оцінюється, вони відповідно до Закону України "Про режим іноземного інвестування" не повинні проходити також державну реєстрацію як інноваційні проекти [20]. Оцінка впроваджуваних інвестиційних проектів в Україні на предмет їх інноваційності, експертиза імпортованих технологій за критеріями новизни, ступенем впливу на навколишнє середовище державними органами у постійному режимі не проводиться, а здійснюються лише під час окремих періодичних аудиторських перевірок, що проводяться, наприклад, Рахунковою палатою України. Законом України "Про наукову і науково-технічну експертизу" діяльність щодо експертизи інвестиційних проектів обмежена, обов'язковий експертизи щодо інноваційності підлягають лише програми і проекти державного значення. Тому стверджувати, що іноземний акціонерний капітал на 100 відсотків задіяний в інноваційному процесі України підстав не існує і через його незначні обсяги суттєвого впливу на інно-

ваційні характеристики вітчизняної економіки не створює.

Основними суб'єктами прямих іноземних інвестицій у світі є транснаціональні корпорації (ТНК), їм належить майже 90% світових обсягів прямих зарубіжних інвестицій. В економіку України переважний обсяг іноземних інвестицій потрапляє шляхом реалізації інвестиційних проектів зарубіжними ТНК. Завдяки рішенням материнських ТНК щодо капіталовкладень та географії розміщення зарубіжних філій вони суттєво впливають на формування і розвиток інноваційного потенціалу країн світу. За даними ООН (United Nations Conference on Trade and Development — UNCTAD) на 100 найпотужніших ТНК світу припадає більше 60% зарубіжних активів у загальній вартості їхніх активів, близько 60% зарубіжного персоналу у загальній чисельності персоналу ТНК, під їх контролем знаходиться близько 80% патентів і ліцензій на нові технології, винаходи та ноу-хау, ними фінансується від 75 до 80 відсотків загального обсягу наукових досліджень [21].

В Україні на кінець 2018 року функціонувало понад 30 світових ТНК, представлених філіями ("Apple", "Danone", "British Petroleum", "Hewlett Packard", "Huawei", "Coca Cola", "Microsoft", "McDonalds Corporation", "Metro Cash & Carry", "Nestle", "Procter & Gamble", "Shell", "Samsung", "Toyota" тощо), що становить значно менше 1% їх загальної кількості і не може суттєво впливати на інноваційність національної економіки. Перспективними для інвестицій ТНК стають ті країни, які можуть забезпечити розширення ринку збуту виробленої продукції цими корпораціями за рахунок достатньої купівельної спроможності своїх громадян, економію на транспортних витратах та вартості робочої сили, дешеві енерго- та інші ресурси, низький рівень оподаткування, а у підсумку — значні прибутки для ТНК.

Присутність ТНК в економіці країни пов'язується з новими інтеграційними можливостями, із збільшенням конкурентоспроможності національного виробництва, задоволенням потреб населення у високоякісній продукції, із додатковими фінансовими ресурсами на впровадження технологій, із збільшенням податкових надходжень до державного бюджету, з новими робочими місцями, із зростанням кваліфікації зайнятих у них працівників, набуттям передового досвіду управління та культури ведення бізнесу, із доступом на зовнішні ринки, активізацією зовнішньоторговельних зв'язків тощо. Проте розміщення ТНК на території країни, на думку вчених та експертів, потенційно може супроводжуватися і негативними моментами: інтенсивним використанням природних ресурсів, впровадженням екологічно небезпечних виробництв, витісненням з ринку національного виробника, виробництвом продукції для внутрішнього ринку при її обмежених експортних можливостях, встановленням монопольних цін на свою продукцію, впровадженням застарілих технологій, відсутністю доступу до інноваційних проектів, які зазвичай реалізуються материнськими ТНК у країнах їх походження [22—24]. Тому стверджувати про гарантоване забезпечення транснаціональними корпораціями інноваційного характеру інвестицій для країни-реципієнта України підстав не існує.

Отримання максимальної користі від розміщення ТНК на території країни має досягатися шляхом впровадження протекціоністської національної політики, заохочення надходження ПІІ інноваційного характеру у пріоритетні галузі народногосподарського комплексу з метою комплексного і гармонійного розвитку території та секторів національної економіки і підвищення їх конкурентоспроможності. Для цього необхідно вдосконалювати і розвивати інститут права на предмет впровадження законодавчих норм антимонопольного нагляду за діяльністю ТНК, запровадження пільгового оподаткування для іноземних інвесторів за умов розмі-

щення ними на території країни інноваційних проєктів у пріоритетних з точки зору національних інтересів галузях економіки тощо. Тобто розвиток інституту ПП потребує синхронного розвитку в країні інституту права, інвестиційного менеджменту, соціальних інститутів, зокрема професійної компетенції органів управління, їх соціальної відповідальності та чесності, що є передумовою підвищення ефективності діяльності ТНК в Україні.

В усьому світі у сфері інноваційного розвитку широкого розповсюдження отримав інститут кредитування, зокрема міжнародними фінансовими організаціями, який в реаліях України має відігравати вагомий роль у активізації інноваційної діяльності через брак достатніх внутрішніх фінансових ресурсів на реалізацію інноваційних проєктів та нестабільність вітчизняної банківської системи. За даними Міністерства фінансів України у 2017 році у структурі державних зовнішніх запозичень частка запозичень на впровадження спільних з міжнародними фінансовими організаціями проєктів становила лише 7,2%, решта — спрямовувалася на фінансування дефіциту бюджету, рефінансування зовнішнього боргу та операції з цінними паперами [25]. До основних суб'єктів іноземного кредитування інновацій в Україні належить Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР — Група Світового банку), Міжнародна фінансова корпорація (МФК — Група Світового банку), Європейський інвестиційний банк (ЄІБ).

Міжнародні фінансові організації Групи Світового банку (МБРР та МФК) кредитують лише державний сектор, надаючи кредити як зовнішню позику державі, які використовуються, зокрема, на підготовку і реалізацію спільних довгострокових інвестиційних проєктів за пріоритетними напрямками соціально-економічного розвитку України. Світовий банк надає запозичення акціонерному Банку, статус якого Україна отримала у 1992 році і має в ньому 0,77% акцій. З того часу Світовий банк затвердив для України 50 позик загальною сумою 10,1 млрд дол., з яких Україна фактично отримала лише 7,4 млрд дол. [26]. За даними Міністерства закордонних справ України станом на кінець 2019 року за участі Світового банку в Україні реалізовувалися 12 інвестиційних проєктів в галузі електроенергетики, розвитку міської інфраструктури, системи соціальної підтримки та охорони здоров'я населення. Здебільшого спільні проєкти, що фінансуються Групою Світового банку, пов'язані із наданням населенню України нових якісних послуг, із виробництвом нової продукції, забезпеченням нової якості життя, що дає підстави для віднесення їх до інноваційних.

Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) — міжнародна фінансова організація, яка є одним із найбільших інституційних інвесторів в Україні, яка стала його членом у 1992 році. ЄБРР надає цільові кредити на реалізацію конкретних проєктів розвитку не лише державним, а й приватним структурам (40% позичкових коштів спрямовується Банком у державний сектор, 60% — у приватний). ЄБРР кредитує спільні проєкти, покриваючи при цьому до 35% загального обсягу фінансових витрат на проєкт. У цих умовах приватні підприємці мають бути переконані в інноваційних характеристиках проєктів кредитування та гарантованих, тривалих ефективних результатах від їх реалізації.

За даними Міністерства фінансів України на початок травня 2020 року загальний обсяг фінансування, виділеного Україні ЄБРР від 1992 року, становить 14,8 млрд євро на реалізацію 464 проєктів, з яких 28 — у державному секторі [27]. На теперішній час на стадії реалізації у державному секторі України перебуває 7 спільних з ЄБРР проєктів на суму кредитів 1,55 млрд євро та низка проєктів розвитку підприємств малого і середнього бізнесу (МСБ). За класифікацією ЄБРР у категорію МСБ відносяться компанії з річною виручкою

до 50 млн євро або обсягом активів до 43 млн євро з кількістю постійних співробітників до 500 осіб. Мінімальна сума кредиту ЄБРР становить 5 млн дол., яка має покрити до 35% вартості проєкту. Пріоритетними напрямками для фінансування ЄБРР є проєкти перспективних секторів економіки: агропромисловий комплекс, енергозбереження та енергоефективність, інформаційні технології, зв'язок, транспорт.

Для отримання кредиту від ЄБРР проєкти мають бути прибутковими, передбачати гарантоване фінансування усіма сторонами, відповідати інтересам національної економіки та стандартам екологічної безпеки. Для підприємств МСБ кредитування Банком проєктів залежить від: показника EBITDA (Earning Before Interest, Taxes, Depreciation and Amortization — прибуток до сплати відсотків, податків і амортизації), оскільки він свідчить про обсяг бізнесу без впливу податкового навантаження і методів амортизаційних відрахувань і який за останній рік має бути від 1 млн євро. Крім того, підприємствам МСБ необхідно мати прозору структуру управління і кінцевих власників, не бути фігурантом політичних справ, мати досвід реалізації проєктів розвитку та бути соціально відповідальними.

Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) є фінансовою установою Європейського Союзу і надає кредити на проєкти в Україні на базі Мандату ЄС на зовнішнє кредитування в рамках Угоди про асоціацію, яка була підписана у червні 2014 року. Робоча група експертів у Представництві ЄІБ в Києві забезпечує підготовку і реалізацію спільних з ЄІБ проєктів в галузях соціальної та економічної інфраструктури, розвитку місцевого приватного сектору та кліматичних змін. Слід зазначити, що в Україні у найбільш відповідальній за інноваційний процес сфері та найбільш проблемній для фінансування — науково-освітній сфері найменше використовується потенціал інституту іноземного кредитування. На теперішній час в Україні реалізовується спільний з ЄІБ проєкт у цій сфері — "Вища освіта України".

Слід зауважити, що Угода про асоціацію між Україною та ЄС відкрила нові можливості для співробітництва у сфері інноваційної діяльності. Інститут асоціації дозволяє Україні приєднатися до європейських наукових програм інноваційного розвитку, використовувати інформаційні та фінансові можливості країн-членів ЄС та брати участь у рамкових програмах з досліджень та інновацій. В межах 8-ї Рамкової програми "Горизонт 2020" ЄІБ та Європейським інвестиційним фондом у його складі був започаткований ініціативний напрям "InnovFin — Фінансування ЄС для новаторів", який зорієнтований на підтримку інвестицій для підприємств дослідницько-інноваційної галузі (R/I) та надання позик інноваційним компаніям, у тому числі МСБ.

ЄІБ та Європейський інвестиційний фонд інвестиційні потреби мікропідприємств та малих і середніх підприємств приватного сектору підтримують шляхом пріоритетного відкриття для них доступу до фінансування на пільгових умовах, яке у нинішній складній соціально-економічній ситуації є ключовою проблемою розвитку приватного сектору. При цьому аналіз інноваційної складової проєктів приватного сектору має бути пріоритетним у процесі укладання кредитних угод.

У 2020 році Міністерством фінансів України залучено у ЄІБ кредит на 400 млн євро в рамках інвестиційної лінії "Основний кредит для малих і середніх підприємств та компаній з середнім рівнем капіталізації" на цілі кредитування середньо- та довгострокових інвестиційних потреб приватних підприємств. Для МСБ розмір кредиту може становити від 25 млн євро, а для компаній з кількістю працівників понад 3000 осіб — до 50 млн євро [28].

Станом на початок липня 2020 року загальний обсяг кредитних ресурсів, наданих Україні ЄІБ на реалізацію проєктів у державному і приватному секторах

економіки, становить більше 6,4 млрд євро. Проектний портфель ЄІВ у приватному секторі складається з понад 50 проектів, у державному секторі на теперішній час він представлений 16 проектами на стадії реалізації та 3 проектами на стадії підготовки до реалізації на загальну суму 4 млрд євро. Причому по 9 проектах загальною вартістю 1,6 млрд євро, що знаходяться на стадії реалізації у державному секторі, станом на 1 липня 2020 року зовсім не вибиралися кошти від дати укладення угод у 2014 — 2018 р.

Таким чином Україна недостатньо використовує потенціал інституту іноземного кредитування інноваційних проектів. Серед країн Центрально-Східної Європи вона має один із найнижчих показників вибірки коштів, які надаються міжнародними фінансовими організаціями на реалізацію проектів розвитку. За даними Міністерства фінансів України на кінець 2018 року рівень вибірки коштів за діючими проектами ЄБРР становив 48%, Світового Банку — 27%, ЄІВ — 15,6% [29]. Це призводить до втрат виділених міжнародними фінансовими організаціями коштів та невикористання навантаження на бюджет країни витратами на обслуговування зовнішніх запозичень. Такий стан використання іноземних кредитів пояснюється, насамперед, низькою спроможністю реалізації проектів як на місцевому, так і на національному рівні через відсутність професійних інвестиційних менеджерів в міністерствах та місцевих органах влади, низьку соціальну і професійну відповідальність виконавців та авторів проектів, складними тендерними процедурами, повільною підготовкою документів та платежів, недосконалістю законодавчої бази тощо.

Для підготовки і впровадження в Україні проектів інноваційної спрямованості необхідно у першочерговому порядку сформувати пріоритетні напрями залучення кредитів від міжнародних фінансових інституцій на реалізацію проектів розвитку, запровадити заходи щодо підвищення ефективності та результативності проектного менеджменту в умовах децентралізації, запровадити жорсткий моніторинг розробки і впровадження проектів, а також відповідальність за ефективність використання коштів за міжнародними кредитними угодами.

У демократичному світі інститут кредитування набув достатньої формалізації і стандартизації у форматі інституту права. В Україні інститут права у врегулюванні суспільних відносин в інноваційній сфері, зокрема щодо функціонування інституту міжнародного кредитування ще не набув досконалої форми, що обумовлює неоднозначність трактування економічних явищ та спричиняє перешкоди у розвитку інноваційних процесів. Українським законодавством мають бути насамперед унормовані обставини отримання суб'єктами інноваційної діяльності, у тому числі мікропідприємствами та підприємствами МСБ, кредитів від міжнародних фінансових організацій, які надаються під державні гарантії, та специфіка отримання зовнішніх запозичень суб'єктами інноваційної діяльності з метою створення сприятливих умов для активізації ними інноваційної діяльності. Необхідно також створити відповідну інформаційну базу та широко інформувати суб'єктів господарювання про можливості міжнародного фінансування інноваційних проектів та процедури отримання кредитних ресурсів на їх реалізацію.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Вдосконалення інституційного середовища, ефективне, цілеспрямоване формування і використання потенціалу прямих іноземних інвестицій та кредитування у сфері міжнародного фінансування інноваційної діяльності спрямоване на підвищення інституційної спроможності, яка визначатиме траєкторію розвитку інноваційної сфери в Україні, рівень інноваційності націо-

нальної економіки, формат української присутності як в європейському, так і в глобалізаційному економічному просторі. Нарощення інституційного потенціалу в інноваційній сфері вимагає комплексного підходу, оскільки стан розвитку і можливості використання одного із досліджуваних фінансових інститутів залежить від відповідного синхронного розвитку інших інститутів, зокрема інституту права, проектного менеджменту, соціальних інститутів тощо.

У сучасних умовах діджиталізації та внутрішніх і зовнішніх обмежень, пов'язаних з пандемією, динаміка розвитку інституційного середовища інноваційної сфери характеризуються виникненням нових інститутів і набуттям нового змісту традиційними інститутами (фінансовими, правовими, соціальними, політичними, економічними). Дослідження процесу їх трансформації, встановлення проблем формування та використання потенціалу цих інститутів має стати перспективним напрямом подальших досліджень та першочерговим завданням менеджменту у сфері інноваційної діяльності.

Література:

1. Обстеження інноваційної діяльності в економіці України за період 2014—2016 років (за міжнародною методологією) / Доповідь Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. URL: <https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat.../publnauka>
2. Наукова та інноваційна діяльність України у 2018 році: статистичний збірник. — Київ: Державна служба статистики України. — 2019. — 108 с.
3. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики. — М.: Фонд экономической книги "Начала", 1997. — 190 с.
4. Нуреев Р.М. Институциональная парадигма предмета экономической теории / Р.М.Нуреев, Ю.В.Латова / Научные труды ДонНТУ. Серия: Экономическая. — 2005. — Вып. 89-1. — С. 20—26.
5. Tolbert P. The Institutionalization of Institutional Theory / P. Tolbert, L. Zucker // S.Clegg. — 1996. — P.182.
6. Стигліц Дж.Е. Економіка державного сектора / Дж.Е.Стигліц / пер. з англ. — К.: Основи, 2005. — 854 с.
7. Росток В.В. Стадии экономического роста. — Нью-Йорк: Изд-во Фредерик А. Прегер, 1961. — 242 с.
8. Институциональная экономика: новая институциональная экономическая теория / под общ. ред. А.А. Аузана. — М.: ИНФРА-М, 2006. — 415 с.
9. Даниленко А.І. Основні проблеми інноваційної перебудови та фінансові аспекти її забезпечення в Україні // Фінанси України. — 2017. — № 5. — С. 7—23.
10. Дубішев В.П. Інноваційна економіка та її інституціоналізація / В. Дубішев, Н. Краус // Економіка і регіон. — 2015. — № 3 (52). — С. 22—27.
11. Ентін А. М. Інституційна структура і механізм прийняття рішень в ЄС / А. М. Ентін; КІМВ КНУ ім. Тараса Шевченка, 2004. — 134 с.
12. Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку: монографія у 2 т / Д.Г. Лук'яненко, А.М. Поручник, А.А. Антонюк та ін.; за заг. ред. Д.Г. Лук'яненка, А.М. Поручника. — Київ: КНЕУ, 2006. — 592 с.
13. Поручник А., Сімонова М. Інституціоналізація міжнародного інвестування в умовах глобалізації: монографія / А. Поручник, М. Сімонова. — Київ: КНЕУ, 2015. — 324 с.
14. The Word Bank: Foreign Direct Investment 2018. URL: <http://wordbank.org/>
15. Валовий внутрішній продукт (2018). URL: index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/2018/
16. The Global Competitiveness Report 2019. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport2019.pdf
17. The Global Innovation Index 2017. URL: <https://www.globalinnovationindex.org/gii-2017-report>

18. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності України [Електронний ресурс]. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zed.htm
19. The World Factbook. URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/up.html>
20. Закон України "Про режим іноземного інвестування" від 19.03.1996 р., №93/96-ВР із подальшими змінами // ВВР. 1996. № 19. Ст. 80.
21. World investment report 2018. Investment and new industrial policies. Unctad.org. URL: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2018_en.pdf
22. Панченко Є.Г. Сучасна система інноваційного менеджменту транснаціональних корпорацій / Є.Г. Панченко, М.Є. Кір'якова // Актуальні проблеми економіки. — 2013. — № 7. — С. 104—109.
23. Експерти про транснаціональні корпорації в Україні. URL: <http://tyzhden.ua/Economics/74635>
24. Чурилова О.А. Деякі тенденції розвитку транснаціональних корпорацій в Україні / О.А. Чурилова, О.І. Антоненко // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: збірник наукових праць. — Харків, Університет банківської справи. — 2011. — № 1 (10).
25. Державний борг та гарантований державою борг [Електронний ресурс]. URL: <https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovaniy-derzhavju-borg>
26. Співробітництво України з міжнародними фінансовими інституціями [Електронний ресурс]. URL: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/spivrobitnictvo-ukrayini-z-mizhnarodnimi-finansovimi-instituciyami>
27. Кредити за програмою ЄБРР [Електронний ресурс]. URL: <http://www.megabank.net>
28. Європейський інвестиційний банк. URL: <https://mof.gov.ua/uk/eib>
29. Концепція щодо підвищення ефективності впровадження спільних з МФО проєктів. URL: http://www.kontseptsiya_shchodo_pidvyshchennya_efektyvnosti_vprovadzhennya_spilnykh_z_MFO_proektiv

References:

1. State Statistics Service of Ukraine (2017), "Survey of innovation activity in the economy of Ukraine for the period 2014-2016 (according to the international methodology). Report of the State Statistics Service of Ukraine", available at: <https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat.../publnauka> (Accessed 05 Oct 2020).
2. State Statistics Service of Ukraine (2019), *Naukova ta innovatsijna diial'nist' Ukrainy u 2018 rotsi: statystychnyj zbirnyk* [Scientific and innovative activity of Ukraine in 2018. Statistical yearbook], Derzhkomstat, Kyiv, Ukraine.
3. Nort, D. (1997), *Instituty, institucional'nye izmenenija i funkcionirovanie jekonomiki* [Institutions, institutional change and economic performance], Fond jekonomicheskoy knigi "Nachala", Moskva, Russia.
4. Nureev, R.M. and Latova, J.V. (2005), "The institutional paradigm of the subject of economic theory", *Nauchnye trudy DonNTU. Serija: Jekonomicheskaja*, vol. 89-1, pp. 20—26.
5. Tolbert, P. and Zucker, L. (1996), "The Institutionalization of Institutional Theory", *Handbook of organization studies*, pp. 175—190.
6. Styhlits, Dzh. (2005), *Jekonomika derzhavnoho sektora* [Public sector economy], Osnovy, Kyiv, Ukraine.
7. Rostou V.V. (1961), *Stadii jekonomicheskogo rosta* [Economic growth stages], Izd-vo Frederik A. Preger, NY, USA.
8. Auzan, A.A. (2006), *Institucional'naja jekonomika: novaja institucional'naja jekonomicheskaja teorija* [Institutional Economics: New Institutional Economic Theory], INFRA-M, Moskva, Russia.
9. Danylenko, A.I. (2017), "The main problems of innovation restructuring and financial aspects of its provision in Ukraine", *Finansy Ukrainy*, vol. 5, pp. 7—23.

10. Dubischev, V. and Kraus, N. (2015), "Innovative economy and its institutionalization", *Jekonomika i rehion*, vol. 3 (52), pp. 22—27.
11. Entin, L. M. (2004), *Instytutsijna struktura i mekhanizm pryjniattia rishen' v YeS* [Institutional structure and decision-making mechanism in the EU], KIMV KNU im. Tarasa Shevchenka, Kyiv, Ukraine.
12. Luk'ianenko, D.H. Poruchnyk, A.M. and Antoniuk, L.L. (2006), *Upravlinnia mizhnarodnoiu konkurento-spromozhnistiu v umovakh hlobalizatsii jekonomichnoho rozvytku* [Management of international competitiveness in the context of globalization of economic development], KNEU, Kyiv, Ukraine.
13. Poruchnyk, A. Simonova, M. (2015), *Instytutsionalizatsiia mizhnarodnoho investuvannia v umovakh hlobalizatsii* [Institutionalization of international investment in the context of globalization], KNEU, Kyiv, Ukraine.
14. The World Bank (2018), "Foreign Direct Investment", available at: <http://wordbank.org/> (Accessed 05 Oct 2020).
15. Ministry of Finance of Ukraine (2018), "Gross Domestic Product", available at: <http://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/2018/> (Accessed 05 Oct 2020).
16. Schwab, K. (2019), "The Global Competitiveness Report 2019", World Economic Forum, available at: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf (Accessed 05 Oct 2020).
17. The Global Innovation Index (2017), available at: <https://www.globalinnovationindex.org/gii-2017-report> (Accessed 05 Oct 2020).
18. State Statistics Service of Ukraine (2019), "Investments of foreign economic activity of Ukraine", available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zed.htm (Accessed 05 Oct 2020).
19. CIA (2020), "The World Factbook", available at: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/up.html> (Accessed 05 Oct 2020).
20. Verkhovna Rada of Ukraine (1996), *The Law of Ukraine "On the regime of foreign investment"*, Visnyk Verkhovnoi Rady Ukrainy, vol.19.
21. UNCTAD (2018), "World investment report 2018. Investment and new industrial policies.org.", available at: http://www.unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2018_en.pdf (Accessed 05 Oct 2020).
22. Panchenko, Ye.H. and Kir'iakova, M.Ye. (2013), "Modern system of innovation management of multinational corporations", *Aktual'ni problemy ekonomiky*, vol.7, pp. 104—109.
23. tyzhden.ua (2013), "Experts on transnational corporations in Ukraine", available at: <http://tyzhden.ua/Economics/74635> (Accessed 05 Oct 2020).
24. Churylova, O.A. and Antonenko, O.I. (2011), "Some trends in the development of transnational corporations in Ukraine", *Finansovo-kredytna diial'nist': problemy teorii ta praktyky: zbirnyk naukovykh prats'*, Universytet bankiv's'koi spravy, vol. 1 (10).
25. Ministry of Finance of Ukraine (2019), "Public debt and state-guaranteed debt", available at: <https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovaniy-derzhavju-borg> (Accessed 05 Oct 2020).
26. Ministry of Finance of Ukraine (2019), "Cooperation of Ukraine with international financial institutions", available at: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/spivrobitnictvo-ukrayini-z-mizhnarodnimi-finansovimi-instituciyami> (Accessed 05 Oct 2020).
27. Megabank JSC (2020), "Loans for the EBRD program", available at: <http://www.megabank.net> (Accessed 05 Oct 2020).
28. European Investment Bank (2020), available at: <https://mof.gov.ua/uk/eib> (Accessed 05 Oct 2020).
29. Ministry of Finance of Ukraine (2019), "The concept of improving the implementation of joint projects with MFIs", available at: http://www.kontseptsiya_shchodo_pidvyshchennya_efektyvnosti_vprovadzhennya_spilnykh_z_MFO_proektiv (Accessed 05 Oct 2020).

Стаття надійшла до редакції 12.10.2020 р.